

Paramaribo: Caribische stad zonder scheidslijnen

Domineestraat (foto: Roel Appels)

Achtergrond

Hebe Verrest

In tegenstelling tot andere Caribische steden is Paramaribo een etnisch gemengde stad die de laatste jaren ook steeds meer sociaal economisch gemengd raakte. De lage verhuisdynamiek speelt hierin een centrale rol. Verklaringen daarvoor zijn de economische crisis, gebrekkige toegang tot woonruimte en goede sociale kwaliteit van buurten. Echter, waar de afwezigheid van planning het ontstaan van een gemengd Paramaribo mede mogelijk maakte, zou het in de toekomst juist een gepolariseerde stad kunnen bewerkstelligen.

Wie ooit in Suriname is geweest, weet dat Surinamers hun land grofweg in drie regio's opdelen. Naast *tap se*, het binnenland, onderscheidt men *boiti*, de districten langs de kust, en *foto*, de stad Paramaribo. De stedelijke agglomeratie Groot Paramaribo (Paramaribo en het aangrenzende Wanica-district) telde in 2004 325.000 inwoners en is daarmee veruit de grootste stad van het land. De tweede stad, Nieuw Nickerie, telt slechts 10.000 inwoners. Tweederde van Suriname's bevolking woont in Groot Paramaribo en de stad herbergt bijna alle politieke, sociale en administratieve functies van Suriname. Terwijl de economische besluitvorming, de handel en de financiële sector zijn gesitueerd in foto, verdient Suriname een groot deel van zijn inkomen door buiten de stad gewonnen exportproducten. Paramaribo is dan ook een klassiek voorbeeld van een zogenaamde primate city: een onevenredig grote stad die qua omvang en invloed het land domineert. Paramaribo heeft deze positie altijd gehad, maar in de twintigste eeuw is deze verder versterkt. Dit was het gevolg van economische veranderingen door de neergang van grootschalige landbouw en de opkomst van nieuwe sectoren zoals bauxiet, toenemend zelfbestuur vanaf 1950, onafhankelijkheid in 1975 en massale ruraal-urbane migratie. Deze ontwikkelingen, de economische crisis tussen 1983 en 2000, emigratie en veranderingen in de woningmarkt leidden tot een dramatische verande-

ring van Paramaribo. De bevolking groeide explosief van 32.000 aan het begin van de twintigste Eeuw tot 55.000 in 1940, 74.000 in 1950, 170.000 in 1980 en 240.000 in 2004. Daarnaast veranderde de bevolkings-samenstelling voortdurend en ontstond een nieuwe sociaal-ruimtelijke structuur.

Dit artikel begint met een historische beschouwing van de stedelijke ontwikkeling van Paramaribo en gaat daarna in op het gegeven dat Paramaribo weinig etnisch en sociaal-economisch is gesegregeerd in vergelijking met andere Caribische steden zoals Port-of-Spain, Kingston en Georgetown. De analyse is gebaseerd op bestaande historische en geografische studies en op beschikbare statistische data uit volkstellingen. Deze worden aangevuld met in 2008 verzamelde gegevens uit interviews met deskundigen en uit een enquête afgenomen onder vierhonderd huishoudens uit acht buurten.

De stad Paramaribo

Paramaribo ligt op vlakke, laaggelegen kleigronden die doorsneden worden door zogenaamde schelprieten. Het wordt aan de noordzijde begrensd door moerassen die dienen als overvloedingsgebied van de Atlantische Oceaan. Een combinatie van open en gesloten kanalen in de richting van de Atlantische oceaan, de Surinamerivier en het Saramacca Doorsteekkanaal

zorgen voor de afwatering. Door gebrek aan capaciteit en onderhoud van het afwateringssysteem en door bebouwing van de laaggelegen gebieden, ontstaan gemakkelijk overstromingen. Paramaribo is een ruim uitgelegde stad. Op relatief grote percelen staat meestal slechts één gebouw en hoogbouw is nagenoeg afwezig. Stedelijke planning is zwak ontwikkeld. Ondanks de voorschriften van de Stedenbouwkundige Wet van 1972 ontbreken structuur- of ruimtelijke ontwikkelingsplannen (Struiken & Healy, 2003), zodat Paramaribo zich ongestructureerd ontwikkelt. Gangbaar is dat ontwikkelaars een weg aanleggen van de hoofdweg naar binnen waarlangs woningen gebouwd worden. Buurten zijn slechts met elkaar verbonden via de hoofdwegen waardoor deze enorme hoeveelheden verkeer te verwerken krijgen.

Wie van de Maretraite Mall in Paramaribo-Noord naar de rotonde op Pad van Wanica in het Zuiden van de stad reist, krijgt goed zicht op de ruimtelijk-historische ontwikkeling van Paramaribo. De klassieke houten gebouwen in de binnenstad verwijzen naar de koloniale overheersing in de achttiende en negentiende eeuw toen zij dienst deden als commerciële en residentiële verblijven. Tegenwoordig zijn in het centrum vooral kantoren, winkels en overheidsgebouwen te vinden en is de woonfunctie nagenoeg verdwenen. Veel van de eens zo statige gebouwen zijn sterk vervallen, maar recentelijk is een aantal gebouwen door de overheid, de rooms-katholieke kerk en particuliere investeerders gerestaureerd. Om het centrum heen liggen wijken zoals Frimangron ('vrije-mens-land') waar eens vrijgekochte slaven en vrije arbeiders van gemengde of Afrikaanse origine woonden. De kleine houten woningen en overgebleven erf woningen herinneren aan de zware leefomstandigheden van de minder welgestelden zowel in vroeger tijden als vandaag de dag.

De uitbreidingsgebieden van na de Tweede Wereldoorlog omringen deze wijken. Door toename van overheids- en commerciële activiteiten in het stadscentrum en sterke aanwas van de stedelijke bevolking groeide Paramaribo in die periode uit haar jasje. In de grootschalige suburbanisatie die volgde, speelde de particuliere sector de hoofdrol. De Cultuurmaatschappij Ma Retraite bijvoorbeeld, verkavelde tussen 1950 en 1980 zeven voormalige plantages, zoals Elisabethshof en Rainville en legde op in totaal 1150 hectare grond woongebieden aan. In het westen en zuidwesten van

de stad verrezen woonwijken, zoals Van Brussel en Janki, door verkaveling van landbouwgebieden op initiatief van de eigenaar of projectontwikkelaars. Deze projecten waren kleiner dan de hiervoor genoemde verkavelingen van plantages, maar een stuk groter dan de woonwijken die ontstonden ten zuiden van het Saramacca Doorsteekkanaal. Voorbeelden hiervan zijn Ramgolam en Ephraimzegen, waar veel informele verkavelingen plaatsvonden door kleine grondbezitters. Ook de overheid heeft verschillende uitbreidingsgebieden ontwikkeld. Zij wilde betaalbare woningen beschikbaar stellen aan lage-inkomensgroepen en bood tussen 1950 en 1980 woningen te huur en te koop aan in verschillende projecten. Zorg-en-Hoop en Flora zijn daar voorbeelden van. De particuliere sector was betrokken bij de uitvoering van deze projecten, maar de ontwikkeling en het beheer waren in handen van de overheid.

Nadat Suriname in 1975 onafhankelijk van Nederland geworden was, stopte de groei van Paramaribo. Door grootschalige emigratie naar Nederland en economische neergang nam de effectieve vraag naar woonruimte af. Het begin van de eenentwintigste eeuw laat weer een groei in bouwactiviteiten zien. Deze groei vindt voornamelijk plaats in laaggelegen gronden aan de noordelijke en zuidelijke randen van de stad en in het aangrenzende district Commewijne dat sinds de opening van de Wijdenboschbrug in 2000 via een vaste oeververbinding vanuit Paramaribo bereikbaar is.

Caribische steden

Het stedelijke patroon van Suriname heeft veel overeenkomsten met andere Caribische landen. De Caribische regio is evenals Suriname sterk verstedelijkt en kent voornamelijk middelgrote, met minder dan 500.000 inwoners, maar nationaal dominante steden die ontstonden als vestigingssteden voor koloniale handelaren. Zo ook Paramaribo, strategische gelegen in een bocht van de Suriname rivier. Potter (1993) beschrijft hoe plantagesteden zich na afschaffing van de slavernij in de negentiende eeuw ontwikkelden. Eerst ontstonden rurale gemeenschappen die plantages van arbeiders voorzagen, terwijl de plantagesteden hun functies behielden. Na 1950 nam hun dominantie toe en werden plantagesteden onderdeel van kleinschalige stedelijke agglomeraties waar 's lands bevolking en politieke en economische functies zich tot op de dag van vandaag concentreren. Daarnaast functioneren

zij als knooppunten van waaruit interne en externe relaties vormgeven en onderhouden worden.

De Caribische stedelijke bevolking is etnisch zeer divers en veel sociale, economische, politieke en culturele relaties in de stad werden en worden gekenmerkt door fragmentatie, ongelijkheid en exploitatie (Jaffe & De Bruijne, 2008). Segregatie, stigmatisering en onveiligheid zijn prominent aanwezig in steden als Georgetown, Kingston en Port-of-Spain. Paramaribo echter vormt hierop een uitzondering door de afwezigheid van sterke ruimtelijke ongelijkheid en door de sociaal-economische en etnische heterogeniteit van veel wijken. In het tweede gedeelte van dit artikel wordt dit gegeven verder uitgediept.

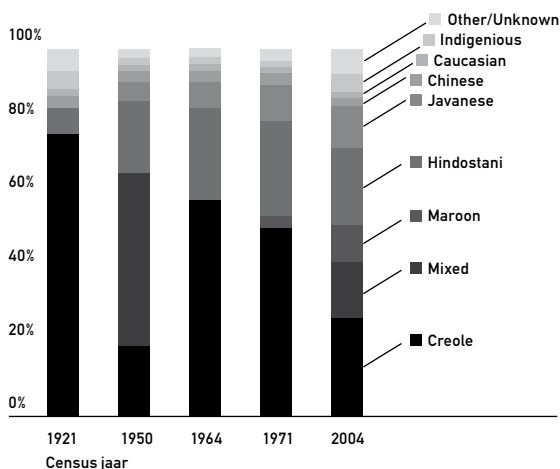
Vestigingspatronen Paramaribo

Op verschillende momenten in haar geschiedenis arriveerden en verlieten groepen mensen van uiteenlopende geografische, sociaal-economische en etnische achtergronden Paramaribo. De afschaffing van de slavernij in 1863 bijvoorbeeld stimuleerde de urbanisatie van Creolen (Van Lier, 1971). Vanaf het begin van de Twintigste eeuw leidde de krimp in de agrarische sector en betere beschikbaarheid van onderwijsvoorzieningen in de stad tot verdere verstedelijking van de rurale bevolking, nu vooral van de bevolking van Javaanse en Hindostaanse afkomst. De stedelijke bevolking veranderde verder toen vanaf de jaren zestig aanzienlijke groepen vaklieden, jongeren en professionals van allerlei etnische achtergronden emi-, remi- en immigrerden. Marrons, die traditioneel in het binnenland woonden, kwamen vanaf dezelfde tijd naar de stad. Eerst op zoek naar werk, maar later, toen de Binnenlandse oorlog hun woongebieden teisterde, naar onderdak en bescherming. Recent is het toegenomen aandeel Chinezen en Brazilianen in de stad zichtbaar. De Bruijne (1976) verklaart vestigingspatronen in Paramaribo uit het moment van aankomst in de stad, functionele specialisatie en sociaal-economische status. Zo bewoonde halverwege de negentiende eeuw, de witte, stedelijke elite de grote woonhuizen in de binnenstad. De vrije werkende bevolking verbleef in de nauwe straten in het stadscentrum en in nieuwe wijken zoals Frimangron. Etnische vestigingspatronen waren dus vooral het gevolg van klassenstructuren.

Vanaf het begin van de twintigste eeuw ontwikkelde Paramaribo zich zodoende steeds meer tot een

etnisch-gemengde stad. Dit is goed zichtbaar in overzichtsfiguur 1 die laat zien dat de verhouding tussen verschillende bevolkingsgroepen steeds evenwichtiger geworden is. Ook wordt hieruit duidelijk dat de groep die zichzelf 'gemengd' noemt groeit en inmiddels de derde grootste groep in de stad is. Diversificatie en menging zijn dan ook continue processen die het aangezicht van Paramaribo's bevolking zullen blijven. De wijze waarop de stedelijke gebieden van na de

Figuur 1: Verdeling bevolking Paramaribo naar etniciteit bij volkstellingen

Bron: Verrest, H. (2010)

Tweede Wereldoorlog bewoond raakten werd bepaald door sociaal-economische motieven. Op de voormalige plantages en landbouwgebieden in Noord- en West-Paramaribo verrezen middelgrote en grote kavels met een goede infrastructuur voor modale en hoge-inkomensgroepen. De landeigenaren in het zuiden van de stad verkochten voornamelijk kleine kavels met een matige infrastructuur aan lage-inkomensgroepen. Ook de overheid richtte haar projecten op deze groep. In de periode 1950-1980 konden mensen van alle sociaal-economische groepen, behalve de allerarmsten, woonruimte realiseren. Ze kochten land op de particuliere markt, bemachtigden via de overheid grond of een huis of maakten gebruik van een aanbod van hun werkgever. De werkgever regelde dan de financiering. In de jaren vijftig bijvoorbeeld hadden politieagenten de mogelijkheid om via hun werk een perceel met woning in de Toenalaan te kopen. De locatie van de woonplek was afhankelijk van de sociaal-economische positie van de bewoners. Waar in bijvoorbeeld Port of

Spain lage-inkomenswijken vooral in het oosten van de stad liggen en dat gebied homogeen 'arm' is, zien we dat in Paramaribo lage-inkomensgebieden verspreid liggen door de stad en vaak gelegen zijn naast rijkere wijken.

Gebaseerd op data uit 1980 en 1992 laten Schalkwijk en De Bruijne (1999) zien hoe ook aan het einde van de twintigste eeuw vestigingspatronen gevormd worden door klasse en niet zozeer door etniciteit. En omdat sociaal-economische verschillen tussen etnische groepen klein zijn en afnemen, is Paramaribo geen etnische segregeerde stad te noemen. Wie vandaag de dag door wijken in Paramaribo wandelt, krijgt de indruk dat veel wijken zowel etnisch als sociaal-economische gemengd zijn. In Nieuwweergevondenweg bijvoorbeeld staan goed onderhouden stenen woningen naast kleine vervelozе huizen. In wijken wonen zowel Hindostaanse als Creoolse, Javaanse, Marron en Chinese gezinnen, al zijn straten en buurtjes regelmatig wel etnisch homogeen (Verrest 2007). Uitzonderingen hierop bestaan natuurlijk. Zo is Elisabethshof een homogene elitewijk, wonen in Ramgolam voornamelijk arme mensen en is overheidsproject Latour sterk Creools. Over het algemeen echter is Paramaribo gemengd en open en daarmee neemt zij een uitzonderingspositie in de doorgaans sterk gesegregerde urbane Caraïben.

Etnische clustering

Etnische clustering in Paramaribo nam in de periode 1950-1992 af. Volgens de volkstelling van 1950 was Paramaribo overwegend Creools (71 procent) en tot deze groep werd minimaal de helft van de bevolking in iedere stedelijke sectie gerekend. De gegevens van de volkstelling van 1964 werden gepresenteerd op het niveau van telgebieden, die beduidend kleiner waren dan de secties van 1950. In 1964 behoorde in 33 van de 38 telgebieden minstens 45 procent van de bevolking tot dezelfde etnische groep, voornamelijk de Creoolse. In 1992 was de helft van de woonbuurten in Paramaribo etnisch gemengd (Schalkwijk & De Bruijne, 1999). Hindostaanse buurten vond men vooral in het zuiden en westen van de stad en sterk Creoolse wijken in het zuiden en in de binnenstad. Marrons woonden vooral in Paramaribo-Zuid. De gegevens van de volkstelling uit 2004 zijn alleen beschikbaar op ressortniveau zodat helaas geen uitspraken op buurtniveau gedaan kunnen worden. Paramaribo kent twaalf ressorts met een bevolking variërend tussen 10.000 en 30.000 inwoners.

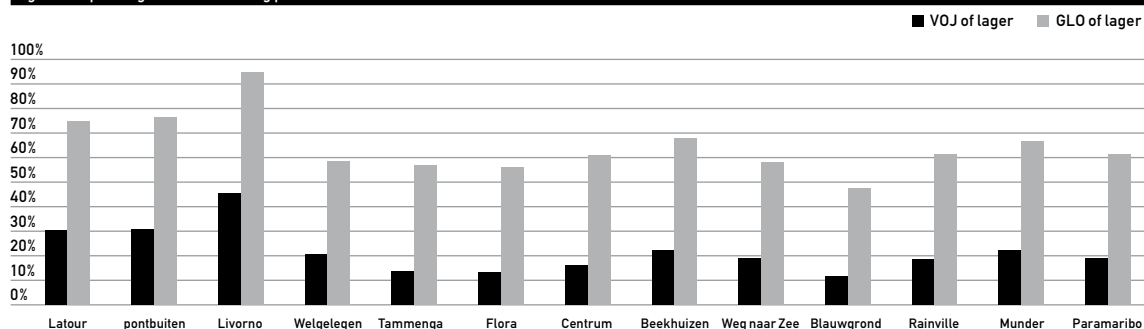
Paramaribo met indeling naar ressort (beeld: Nedzija Olsthoorn)

De analyse van de data uit 2004 bevestigen de afwezigheid van sterke etnische concentratie. Allereerst behoort in geen enkel ressort meer dan 45 procent van de bevolking tot dezelfde etniciteit. Daarnaast vormen de twee grootste groepen in een ressort samen tussen 46 en 64 procent van de bevolking. Een derde tot ruim de helft van de bevolking behoort dus steeds tot een andere dan de twee grootste groepen. Een vergelijking van het aandeel van een etniciteit in een ressort met het aandeel van deze groep in de gehele stad ten slotte, laat wel enige etnische concentratie zien. Marrons zijn oververtegenwoordigd in de zuidelijke ressorts Pontbuiten en Latour. Hier vindt men veel lage-inkomenswijken waar nieuwkomers in de stad zich vestigen. Momenteel zijn de meeste woongebieden in Paramaribo etnisch gemengd en wordt de etnische dominantie in de ene wijk opgeheven door de etnische structuren in omliggende wijken. Een tegengestelde trend van etnische concentratie is wel zichtbaar in het door Marrons gedomineerde gebied ten zuiden van het Saramacca Doorsteekkanaal.

Sociaal-economische clustering

Ontwikkelingen in sociaal-economische clustering zijn lastig te vergelijken, omdat criteria tussen datasets verschillen. De volkstelling van 1950 presenteerde inkomensgegevens en de analyse van 1100 records uit die telling laat aanzienlijke verschillen in inkomensniveaus tussen telgebieden zien. De volkstelling van 1964 is buiten de analyse gehouden, omdat de enige relevante indicator daar woningkwaliteit was. De Bruijne e.a. (2002) ontwikkelden voor hun studie naar ruimtelijke welstandsverschillen een index gebaseerd op het bezit van duurzame goederen zoals wasmachines en auto's. Hun analyse van data uit 1980, 1992 en 2001 laat zien dat welstandsverschillen tussen buurten niet toenamen.

Figuur 2: Opleidingsniveau bevolking per buurt in Paramaribo

Bron: Verrest, H. (2010)

De volkstelling van 2004 verzamelde meerdere relevante sociaal-economische gegevens. De analyse hier richt zich op onderwijsniveau, werkloosheid en de kwalificatie van arbeid. Figuur 2 geeft weer welk gedeelte van de bevolking beschikt over een afgeronde opleiding op tenminste VLOJ (Voortgezet Onderwijs Junioren), GLO (Gewoon Lager Onderwijs) of lager niveau. Een VLOJ-opleiding wordt beschouwd als startkwalificatie voor de arbeidsmarkt. Pontbuiten, Latour en Livorno doen het beduidend slechter, Blauwgrond iets beter en de overige ressorts zijn vergelijkbaar met het stadsgemiddelde. De werkloosheidspercentages in Pontbuiten, Latour en enigszins in Beekhuizen en Livorno, zijn hoger dan gemiddeld, terwijl die in Blauwgrond en Weg naar Zee juist lager zijn. De laatste sociaal-economische indicator is het kwalificatieniveau van werk. Laaggekwalificeerde functies, zoals schoonmaker, bewaker en bouwvakker zijn vaak onzeker en slecht betaald. Bewoners van Pontbuiten, Latour, Livorno en Munder hebben relatief vaak dit soort werk. Het ruimtelijk beeld van hooggekwalificeerde functies, zoals artsen en managers, is diffuus. Latour en Pontbuiten scoren laag, Blauwgrond, Tammenga en Flora hoog en de overige op het stedelijk gemiddelde. De enquête van 2008 verzamelde ondermeer inkomensgegevens. Zeven van de acht buurten volgde hier het stedelijke gemiddelde.

Geconcludeerd kan worden dat Pontbuiten en Latour sociaal-economisch relatief zwak zijn en Blauwgrond, dat een aantal elitewijken herbergt, sterker. Opvallend is echter vooral dat driekwart van de ressorts het gemiddelde van de stad volgt. Dat betekent dat verschillen tussen wijken beperkt zijn of dat lagere niveaus in de ene wijk gecompenseerd worden met hogere niveaus in de andere. Op ressortniveau is

Paramaribo dan ook voornamelijk sociaal-economisch gemengd, alhoewel sommige straten en een enkele wijk homogeen zijn.

Lage verhuisdynamiek

De bovengenoemde situatie is het gevolg van verschillende trends die ervoor zorgen dat in Paramaribo weinig wordt verhuisd. Uit de enquête van 2008 bleek dat tweederde van de respondenten nooit (20 procent) of slechts één keer (45 procent) in zijn leven verhuisde, en dat in de periode tussen 1985 en 2000 nauwelijks werd verhuisd. Precies hierin ligt de verklaring waarom Paramaribo minder sociaal-economisch gesegregeerd is dan andere Caribische steden. Sociaal-economische verschuivingen op huishoudniveau die zich vanaf 1980 voortdeden leidden niet tot verhuizingen en daardoor sociaal-economische (her)clustering, maar juist tot sociaal-economische heterogeniteit in woonwijken. Drie ontwikkelingen in de afgelopen dertig jaar zijn hiervoor verantwoordelijk: de economische crisis tussen 1980 en 2000, ontwikkelingen in de grond- en woningmarkt en de sociale kwaliteit van buurten.

Schoolkinderen op de Nieuw Weergevondenweg (foto: Hebe Verrest)

De Surinaamse overheid vermeldt regelmatig dat Suriname volgens de Verenigde Naties in potentie het zeventiende rijkste land ter wereld is. Het verkreeg deze plaats door de gunstige verhouding tussen bevolkingsomvang en bodemschatten. De werkelijke toestand van de economie is echter niet in overeenstemming met dit beeld. Sinds de jaren veertig drijft de Surinaamse economie op de export van bauxiet en is daardoor afhankelijk van wereldmarktprijzen voor bauxiet. Door de hoge importvoet is er een voortdurende grote vraag naar vreemde valuta. In de jaren zeventig kon aan deze vraag voldaan worden doordat de bauxietprijzen hoog waren en Suriname ruime financiële ondersteuning uit Nederland ontving. Na 1981 veranderde de situatie drastisch. De bauxietprijzen kelderden en na de Decembermoorden van 1982 schortte de Nederlandse overheid de steun aan Suriname op. Terwijl de overheidsinkomsten daalden, bleven de uitgaven gelijk en ging men over op monetaire financiering. Dit leidde tot hyperinflatie en een structureel tekort aan basisgoederen (Caram, 2007). Op een paar stabiele jaren na, duurde de crisis tot 2001. Vanaf toen is de Surinaamse economie jaarlijkse gegroeid (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2005). Fondsen en kredieten voor investeringen, hypotheek en persoonlijke leningen bleven tot 2003 zeer beperkt beschikbaar. Door de economische crisis verarmde Suriname. De reële inkomens daalden, deze hadden in 1993 nog maar dertig procent van de waarde van 1980, en de inkomensongelijkheid nam toe (Schalkwijk & De Bruijne, 1999; ABS, 2007). De werkgelegenheid in de formele sector kromp ten gunste van die in de informele sector. De traditionele middenklasse verdween en ging vooral op in de volksklasse en soms in de nieuwe elite.

In tijden van crisis ontwikkelen huishoudens inkomensverhogende of consumptieverlagende strategieën. In Paramaribo waren hiervoor overmakingen van migranten (zogenaamde remittances), secundaire banen en goedkope huisvesting belangrijk. Het ene huishouden had betere toegang tot en was succesvoller in het realiseren van zulke alternatieven dan het andere. De crisis raakte degenen met de minste opties het hardst en dwong hen tot een zware strijd om de basisbehoeften te bevredigen. Zij lieten investeringen in bijvoorbeeld gezondheid en huisvesting achterwege. Hun burens waren wellicht minder kwetsbaar en behielden of verbeterden hun sociaal-economische positie. Hierdoor raakten woongebieden die oor-

spronkelijk sociaal-economisch homogeen waren, na 1980 gemengd.

De vraag is waarom sociaal-economische stabiele en stijgende huishoudens niet verhuisden naar betere en dalers naar goedkopere woongebieden. Zoals gezegd verkregen tussen 1950 en 1980 veel sociaal-economische groepen grond of woonruimte. In plaats van een hypotheek of andere (grote) externe financieringsbronnen gebruikten velen hiervoor spaargeld, kortlopende afbetalings- of financieringsregelingen van werkgevers. Vaak werd een woning stapsgewijs over een langere periode gebouwd. Voor velen waren hierdoor de woonlasten in de jaren tachtig laag. Voor economische dalers was verhuizen niet noodzakelijk. Voor de stabielen en stijgers zou verhuizen een toename van levenskosten en risico's betekenen. In zulke onzekere tijden was dat alleen weggelegd voor een zeer select groepje.

Een andere belemmering voor de verhuisdynamiek ligt in de onroerendgoedssector. Het vinden van een nieuwe woonplek in Paramaribo was en is moeilijk. Een perceel op goedkopere overheidsgrond is in theorie voor iedere Surinamer te verkrijgen. In en om de stad zijn deze gronden echter nauwelijks beschikbaar, ondanks de ruime uitleg. Bovendien zijn de aanvraag- en toewijzingsprocedures, mede door de afwezigheid van een coherent grondinformatiesysteem, bureaucratisch, tijdrovend en corrupt. Surinamers met goede sociale en politieke netwerken hebben dan ook de beste kansen hierop. Voor woningzoekenden zonder kapitaal of effectieve netwerken zijn huisvestingsopties beperkt tot huren, kraken of blijven op grond die vroeger door henzelf of hun familie verkregen is. Huren is niet geliefd: het is duur en kan, in tegenstelling tot woningbezit, niet fungeren als buffer tijdens een economische crisis. Kraken kent geen grote traditie in Paramaribo maar twee praktijken komen regelmatig voor. Allereerst worden sinds het midden van de jaren tachtig in aanbouw zijnde huisvestingsprojecten van de overheid gekraakt. Daarnaast worden braakliggende stukken of stukjes terrein verspreid door de stad bezet en bebouwd. Soms wordt kraken getolereerd, maar in andere gevallen vechten krakers en eigenaars heftige conflicten uit. Velen kiezen ervoor, indien mogelijk, om te blijven op de grond die door (groot)ouders verkregen is. Volwassen kinderen blijven dan met hun gezin in het ouderlijk huis wonen of bouwen een woning op het perceel erbij.

Een derde factor die de verhuisdrang beperkt is de hoge sociale kwaliteit van wijken. Mensen wonen lange tijd in dezelfde buurt en identificeren zich ermee. Ze doen dat echter niet zodanig dat nieuwkomers buitengesloten worden. De sociale en economische heterogeniteit van buurten versterkt dit verder. De enquête uit 2008 bevestigt dat goede burenerelaties, waarin burens elkaar helpen maar ook afstand houden, belangrijk gevonden worden (Verrest, 2007). Doordat mensen weinig op straat en veel op hun perceel zijn en sociale netwerken vooral uit familie- en werkrelaties bestaan, zijn zulke goede burenerelaties veelvuldig aanwezig. De drive om te verhuizen is dan minder groot. Zoals iedere stad kent Paramaribo ook een aantal 'slechte' buurten. Percepties over criminaliteit en wetteloosheid samen met slechte fysieke omstandigheden bezorgen buurten zoals Ramgolam en Latour een slechte naam. Toch zijn ook dit geen werkelijke no-go-gebieden geworden waaruit mensen zo snel mogelijk willen vertrekken. De dagelijkse routes van Paramaribo's bewoners van woonplek naar werkplek, scholen, ziekenhuizen, familie, winkelcentra en uitgaansgelegenheden lopen door de hele stad, inclusief door deze buurten.

Gemengd Paramaribo

Een historische analyse van vestigingspatronen in Paramaribo laat zien dat vestiging meer wordt gestuurd door de sociaal-economische status van bewoners dan hun etniciteit. In de afgelopen dertig jaar zijn wijken in Paramaribo in sociaal-economische zin steeds gemengder geworden. Hierin wijkt de stad af van andere doorgaans sterk gesegregeerde Caribische steden. De dominante rol van de private sector en de sociale woningbouwprojecten van de overheid hadden het tegenovergestelde kunnen bewerkstelligen: sociaal-economische clustering. De economische crisis, gebrekkige toegang tot woonruimte en goede sociale kwaliteit van buurten verklaren hoe ondanks sociaal-economische verschuivingen op huishoudenniveau in de periode tot 2000 nauwelijks werd verhuisd en sociaal-economische segregatie is uitgebleven. Het gebrek aan overheidsbeleid faciliteerde het ontstaan van gemengde wijken verder. Door de lage verhuisdynamiek zijn deze gemengde wijken echter moeilijk toegankelijk voor nieuwkomers.

Etnische en sociaal-economische segregatie liggen dan ook wel op de loer. Ten zuiden van het Saramacca Doorsteekkanaal zijn sociaal-economisch zwakke

groepen en Marrons oververtegenwoordigd. Woningen en infrastructuur zijn kwalitatief slecht en het gebied ontbeert publieks- en commerciële voorzieningen, waardoor er weinig bezoekers van buiten komen. Zolang de woningmarkt vast zit en geen toegankelijke middenklassegebieden elders in de stad verrijzen, zal de sociaal-economische diversificatie doorgaan. Dat verandert echter op het moment dat verhuizen een reële optie wordt voor sociaal-economische stijgers. Daarnaast kan de afwezigheid van openbare, commerciële en sociale voorzieningen leiden tot ghettovorming in Paramaribo-Zuid. Waar de afwezigheid van planning het ontstaan van een gemengd Paramaribo voorheen niet belemmerde, zou het in de toekomst juist een gepolariseerde stad kunnen bewerkstelligen.

Hebe Verrest (h.j.l.m.verrest@uva.nl) is universitair docent International Development Studies aan de Universiteit van Amsterdam. Dit artikel is gebaseerd op haar NWO gefinancierd postdoc-onderzoek bij het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde.

Literatuur

- Algemeen Bureau voor de Statistiek (2005) *Statistisch Jaarboek 2004*, Paramaribo, ABS
- ABS (2007) *Inkomensverdeling en inkomensongelijkheid in Suriname. Suriname in cijfers no236 / 2007*, Paramaribo, ABS
- Bruijne, G. A. de (1976) *Bijdragen tot de sociale geografie van de ontwikkelingslanden*, Bussum, Rome
- Bruijne, G. A. de, A. Schalkwijk & H. Verrest (2002) *Een korte verkenning van Paramaribo: (herhaal)onderzoek in tien buurten onder huishoudens in november 2001*, Amsterdam, AGIDS
- Caram, A. R. (2007) *Ontsporingen op de weg naar monetaire solidariteit: de drie fasen in het bestaan van de centrale bank van Suriname 1957-2007*, Paramaribo, Centrale Bank van Suriname
- Jaffe, R. & G. A. de Bruijne (2008) *An introduction*, R. Jaffe, *The Caribbean city*, Kingston, Ian Randle
- Lier, R. A. J. van (1971) *Frontier society: a social analysis of the history of Surinam*, The Hague, Martinus Nijhoff
- Potter, R. B. (1993) *Urbanization in the Caribbean and trends of global convergence - divergence*, *The Geographical Journal* 159 (nr.1), p.1-21
- Schalkwijk, A. & G. A. de Bruijne (1999) *Van Mon Plaisir tot Ephraïmszegen: welstand, etniciteit en woonpatronen in Paramaribo*, Paramaribo, Amsterdam, Leo Victor, AGIDS/UvA
- Struiken, H. & C. Healy (2003) *Surinam: the challenge of formulating land policy*, A.N. Williams (Ed.) *Land in the Caribbean: issues of policy, administration and management in the english-speaking Caribbean*, p. 315-344, Wisconsin, Terra Institute
- Verrest, H. (2010) 'Paramaribo', *Cities*, jg. 27, nr. 1, p. 50-60
- Verrest, H. (2007) *Home-based economic activities and Caribbean urban livelihoods: vulnerability, ambition and impact in Paramaribo and Port of Spain*, Amsterdam, University Press